

ხელოვნება და ჰუმანიტარული მეცნიერებები

ქართული კაზის კონსტრუქციის პარამეტრების მონაცემთა ბანკის ფორმირება

ნინო დოლიძე¹, ხათუნა დარსაველიძე²

¹პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. 577131824, nino.dolidze@atsu.edu.ge

ORCID: 0000-0003-0142-7463; ²აკადემიური დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო

უნივერსიტეტი. 577198766, khatuna.darsavelidze@atsu.edu.ge ORCID: 0009-0000-2754-9448

აბსტრაქტი

ქართული ტრადიციული სამოსი ქართველი ხალხის მატერიალური კულტურის ხელთუქმნელი ძეგლია, მისი იდენტობის, ღირებულებების და მსოფლმხედველობის გამოხატულება. ქართულმა ეროვნულმა სამოსმა დღეისათვის დამკვიდრებული, ტრადიციული იერსახე ხანგრძლივი ევოლუციური პროცესის შედეგად, XVIII ს-ის შუა ხანებში მიიღო და ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში – მთაში, ბარსა და ზღვისპირეთში, ადგილობრივი პირობების შესაბამისი, თვითმყოფადი, ინდივიდუალური ფორმით დამკვიდრდა. მისი ფორმებისა და სახეების მრავალფეროვნება, კონსტრუქციულ-კომპოზიციური გადაწყვეტილებების უჩვეულობა, უდაოდ შთამბეჭდავი მასალა და შემოქმედებითი იდეების შთაგონების უშრეტი წყაროა თანამედროვე ტანსაცმლის სპეციალისტებისათვის. XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან ქართული ტრადიციული სამოსის ნიმუშები მუზეუმების საკუთრება გახდა და მუზეუმების ექსპონატებში დაიმკვიდრა საპატიო ადგილი. დიდია სპეციალისტების და ქართული მატერიალური კულტურით დაინტერესებული ფართო საზოგადოების ინტერესი ეროვნული სამოსის ნიმუშებისადმი, მაშინ როცა სამუზეუმო ექსპონატებთან წვდომა საკმაოდ შეზღუდულია, რადგან მათი დიდი ნაწილი დაზიანებულია და რესტავრაციას საჭიროებს. დროთა განმავლობაში ეროვნული სამოსის სამუზეუმო ნიმუშები გახდება უფრო უნიკალური და ფასეული, მათთან წვდომა კი კიდევ მეტად შეიზღუდება, ქედან გამომდინარე, აუცილებელია ამომწურავი და სანდო ინფორმაციის მიღება ნიმუშებთან უშუალო კონტაქტის გარეშე. აღნიშნულის განხორციელება შესაძლებელია სამოსის კონსტრუქციული ელემენტების სისტემატიზაციით, ციფრულ ფორმატში მონაცემთა ბაზის ფორმირებით და საძიებო-საინფორმაციო პროგრამის შექმნით.

ქართული კაზის კონსტრუქციულ მახასიათებლებს შორის მნიშვნელოვანია ისეთი

მახასიათებლები, როგორცაა ქართული კაბის წელის ხაზზე დანაწევრებისა და კაბის ყელის ღიობი-შესაკრავის სახეები. აქედან გამომდინარე, სამეცნიერო სტატიაში განხილულია ქართული კაბის ზემოაღნიშნული კონსტრუქტორული მახასიათებლების ანალიზი და მონაცემთა ბაზის ფორმირება.

ქართული კაბის კონსტრუქტორული მახასიათებლების – კაბის წელის ხაზზე დანაწევრების და კაბის ყელის ღიობი-შესაკრავის ანალიზის საფუძველზე განხორციელდა ყველა მაჩვენებლის კოდირება, რაც საფუძველს წარმოადგენს მონაცემთა ელექტრონული ბაზის შედგენისათვის. კვლევის შედეგები გათვალისწინებული იქნება ქართული ტრადიციული სამოსის კონსტრუქციულ-კომპოზიციური მახასიათებლების ელექტრონული ბანკის ფორმირების პროცესში, ჩატარებული კვლევებით მიღებული შედეგები გამოყენებული იქნება ტრადიციული სამოსის მახასიათებლების ელექტრონული ბანკის ფორმირების დროს, რის საფუძველზე დამუშავებული იქნება პროგრამა, რომლის საშუალებით შესაძლებელი იქნება სამუზეუმო ნიმუშების შესახებ ამომწურავი ინფორმაციის მიღება მათთან უშუალო კონტაქტის გარეშე.

საკვანძო სიტყვები: ტრადიციული სამოსი, კონსტრუქტორული მახასიათებლები, კაბის შესაკრავი, კოდირება, ელექტრონული ბანკი.

ქართული ტრადიციული სამოსი ქართველი ხალხის მატერიალური კულტურის ხელთუქმნელი ძეგლია, მისი იდენტობის, ღირებულებების და მსოფლმხედველობის გამოხატულება (Dolidze and others, 2016; **Dolidze**, Darsavelidze, 2024a). ქართულმა ეროვნულმა სამოსმა დღეისათვის დამკვიდრებული, ტრადიციული იერსახე ხანგრძლივი ევოლუციური პროცესის შედეგად, XVIII ს-ის შუა ხანებში მიიღო და ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში – მთაში, ბარსა და ზღვისპირეთში, ადგილობრივი პირობების შესაბამისი, თვითმყოფადი, ინდივიდუალური ფორმით დამკვიდრდა. (Dolidze and others, 2017). XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან ქართული ტრადიციული სამოსის ნიმუშები მუზეუმების საკუთრება გახდა და მდიდარ სამუზეუმო კოლექციებში დაიმკვიდრა საპატიო ადგილი (Dolidze and others, 2016).

თანამედროვე ეტაპზე, როდესაც მოდის ინდუსტრიასა და სამოსის დიზაინში მნიშვნელოვანად გამოიკვეთა ტრადიციული სამოსის მდიდარი მემკვიდრეობისადმი ინტერესი, დიზაინერთა შემოქმედებაში ერთგვარ პიკს მიაღწია კოლექციებმა ტრადიციული სამოსის ელემენტებით. მკვლევარები აქტიურად სწავლობენ სხვადასხვა ხალხის ეროვნული სამოსის გავლენას თანამედროვე მოდაზე და შესაბამისად პუბლიკაციებში აშუქებენ მიმდინარე ტენდენციებს ტრადიციულ სამოსის ინსპირაციით (Jansen, Craik, 2016; Chuprina and others, 2021; Yilmaz, Harmankaya, 2014). ამ მიმართულებით კვლევა ქართულ ტრადიციულ სამოსსაც არ დაკლებია (Exer, 2011; Ugrekhelidze, Kiknavelidze 2022).

მიუხედავად აღნიშნულისა, ქართული ტრადიციული სამოსი თავისი სიცოცხლისუნარიანობის წყალობით ფაქტიურად ამოუწურავი საგანძურია. მისი ფორმებისა და სახეების მრავალფეროვნება, კონსტრუქციულ-კომპოზიციური გადაწყვეტების უჩვეულობა, უდავოდ შთამბეჭდავი მასალა და შემოქმედებითი იდეების უშრეტი წყაროა თანამედროვე ტანსაცმლის სპეციალისტებისათვის. ამ საგანძურს ახალი ინსპირაციების ძიებაში მუდმივად მიმართავდა და მომავალშიც კვლავ ბევრჯერ დაუბრუნდება შემოქმედებითი საზოგადოება. ამდენად, მისი კვლავ შესწავლა და სიღრმისეული გაანალიზება არასოდეს კარგავს აქტუალობას და მნიშვნელოვანია როგორც ისტორიული მემკვიდრეობის გააზრებისთვის, ისე სტილისტური მრავალფეროვნებისა და სიახლეების ძიებისათვის. სწორედ ამიტაა განპირობებული სპეციალისტებისა და ფართო საზოგადოების ინტერესი ეროვნული სამოსისადმი.

აღსანიშნავია, რომ დღეისათვის ქართული ტრადიციული სამოსის სამუზეუმო ორიგინალებთან წვდომა საკმაოდ შეზღუდულია, რადგან მათი დიდი ნაწილი დაზიანებულია და რესტავრაციას საჭიროებს. დროთა განმავლობაში ისინი უფრო უნიკალური და ფასეული გახდება, მათთან წვდომა კი კიდევ მეტად შეიზღუდება, მაშინ, როდესაც სპეციალისტების ინტერესი მათ მიმართ არამარტო შენარჩუნდება, არამედ გაიზრდება კიდევ. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია ამომწურავი და სანდო ინფორმაციის მიღება ნიმუშებთან უშუალო კონტაქტის გარეშე. აღნიშნულის განხორციელება შესაძლებელია სამოსის კონსტრუქციული ელემენტების სისტემატიზაციით, ციფრულ ფორმატში მონაცემთა ბაზის ფორმირებით და საძიებო-საინფორმაციო პროგრამის შექმნით (Ugrekhelidze and others, 2019).

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სამეცნიერო სტატიის მიზანია ქართული ტრადიციული სამოსის კონსტრუქტორული მახასიათებლების კოდირება მონაცემთა ბაზის ფორმირებისათვის – ქართული კაბის წელის ხაზზე დანაწევრებისა და კაბის ყელის ღიობი-შესაკრავის ფორმის ანალიზის მაგალითზე.

კაბის კონსტრუქციული თავისებურებების ანალიზისა და კოდირებისათვის საჭიროა დაწვრილებით იქნას განხილული მისი დანაწევრება, დეტალების ფორმები, ზომები, ნაპირების კონფიგურაცია და თითოეული მახასიათებელი დაშიფრულ იქნას პოზიციების შესაბამისად.

ტრადიციული სამოსის კონსტრუქციულ თავისებურებას მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მისი დანაწევრება წელის ხაზზე. ქართული კაბის და ზოგადად, ქართული სამოსის შემთხვევაში, წელის ხაზზე გადაჭრა განსაზღვრავს მისი გამოწყობილობის ხარისხს.

წელის ხაზზე **დანაწევრების** შეხვედრათა სიხშირე რეგიონების შესაბამისად ნაჩვენებია ცხრ. 1.

კაბის წელის ხაზზე დანაწევრების შეხვედრათა სიხშირე რეგიონების მიხედვით

N	რეგიონები	დანაწევრება წელის ხაზზე			
		წელში გადაჭრილი	ზურგის არეში შეერთებული	წელის ხაზზე შეერთებული	ცალკე ლიფით
1	ქართლ-კახეთი, იმერეთი		4	3	2
2	თუშეთი	4			
3	ფშავი	1		2	2
4	ხევსურეთი	28			
5	მთიულეთი			3	2
6	ხევი	2		3	
7	ლეჩხუმი			2	1
8	რაჭა	2		9	
9	სვანეთი			1	3
10	სამეგრელო		1	2	2
11	აფხაზეთი			3	
12	გურია			2	
13	აჭარა	3		6	
14	მესხეთ-ჯავახეთი			3	1
	სულ	40	5	39	13

როგორც ცხრილი 1-დან ჩანს, საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში გავრცელებულ ქართული კაბა ზედატანისა და ნაოჭასხმული ქვედა კაბისაგან შედგება, რომლებიც ძირითადად შეერთებულია წელის ხაზზე, ამასთან, როგორც მასალის კვლევა აჩვენებს, საკმაოდ ხშირად გვხვდება კაბები, რომლის ზედატანი და ქვედა კაბა მხოლოდ ზურგის არეშია ერთმანეთთან დაკავშირებული. აღმოსავლეთ საქართველოს მთიან რეგიონში კაბას ტუნისისებური ფორმა აქვს. ასეთი კაბების სილუეტი თავისუფალი ან გაფართოებულია და წელის არეში დანაწევრებული არ არის, თუმცა აჭარასა და სამცხე-ჯავახეთში წელში გადაჭრილი თავისუფალი სილუეტის კაბებიც გვხვდება (Дарсавелидзе и другие, 2017).

ქართული კაბის წელის ხაზზე დანაწევრების კოდირება წარმოდგენილია ცხრ. 2.

კაბის წელის ხაზზე დანაწევრების კოდირება

კოდის ციფრი	დანაწევრება წელის ხაზზე
1	წელში გადაუჭრელი
2	წელის ხაზზე შეერთებული
3	ცალკე ლიფით
4	ზურგის არეში შეერთებული

სამოსის გარეგნულ იერსახეზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს გულისპირის, კერძოდ – ყელის ღიობის კონფიგურაცია და შესაკრავის სახე. ქართულ ტრადიციულ სამოსში გვხვდება სხვადასხვა სახის ყელის ღიობი: სამკუთხა; ღრმად დეკოლტირებული – ოვალური, მართკუთხა ან ფიგურული ჭრილით; მართკუთხა ფორმის ძალზე ღრმად (წელის ხაზამდე) ამოჭრილი; ყელთან მომდგარი. ღრმად დეკოლტირებული ყელის ღიობები, ჩვეულებრივ, უხვად დეკორირებული ჩასადგმელი გულისპირითაა შევსებული.

ქართული ტრადიციული სამოსი გამორჩეულია შესაკრავთა ნაირფეროვნებით: სახლართავები, გუჯასტები, დედალ-მამალი ხრიკები, კავეები, ამოსხმული დილკილოები, ღილები, დუგმები, ჩაფრასტები და სხვ.

ყელის ღიობის კონფიგურაციისა და შესაკრავების სახეების შეხვედრათა სიხშირე რეგიონების შესაბამისად ნაჩვენებია ცხრ. 3.

ცხრილი 3

კაბის ყელის ღიობი-შესაკრავის შეხვედრათა სიხშირე რეგიონების მიხედვით

N	რეგიონები	ყელის ღიობის კონფიგურაცია			
		სამკუთხა (სახლართავი, კავეები, გუჯასტები)	ღრმადამოჭრ. ოვალური (გუჯასტ. კავეები)	ღრმადამოჭრ. მართკუთხა	ყელთანმომდგარი (დილკილოები, ხრიკები, ჩაფრასტები)
1	ქართლ- კახეთი, იმერეთი	4	3		2
2	თუშეთი			4	
3	ფშავი	4		1	
4	ხევსურეთი				28
5	მთიულეთი	2			3
6	ხევი	5			
7	ლეჩხუმი	2			1
8	რაჭა	11			
9	სვანეთი				4

10	სამეგრელო	3	2		
11	აფხაზეთი	3			
12	გურია		2		
13	აჭარა	6			3
14	მესხეთ- ჯავახეთი	3			1
	სულ	43	7	5	42

ნახ. 1. ქართული ტრადიციული სამოსის ყელის ღიობის კონფიგურაცია: ა — ხევსურული – ყელთანმომდგარი; ბ — სვანური – ყელთანმომდგარი; გ — ქართული – სამკუთხა; დ — თუშური – ღრმადამოჭრილი, მართკუთხა

როგორც ცხრილი 3-დან ჩანს, ყელის ღიობის კონფიგურაციისა და შესაკრავის სახის ანალიზი ჩატარებულია ოთხი სხვადასხვა ფორმის – სამკუთხა (შესაკრავი სახლართავი, კავეები, გუჯასტები), ღრმად ამოჭრილი ოვალური (შესაკრავი გუჯასტები, კავეები), ღრმად ამოჭრილი მართკუთხა და ყელთან მომდგარი (შესაკრავი ღილკილოები, ხრიკები, ჩაფრასტები) ღიობებისათვის (ნახ. 1).

კაბის ყელის ღიობი-შესაკრავის კოდირება მოცემულია ცხრ.4

კაბის ყელის ღიობი-შესაკრავის კოდირება

კოდის ციფრი	ყელის ღიობის კონფიგურაცია
1	სამკუთხა (სახლართავი, გუჯასტები)
2	ღრმადამოჭრილი, ოვალური (გუჯასტ. კავები)
3	ღრმადამოჭრილი, მართკუთხა
4	ყელთანმომდგარი (ღილკილოები, ხრიკები, ჩაფრასტები)

ამრიგად, როგორც წარმოდგენილი ცხრილებიდან ჩანს, განხორციელებულ იქნა ქართული კაბის კონსტრუქტორული მახასიათებლების ანალიზი ქართული კაბის ყელის ხაზზე დანაწევრების და კაბის ყელის ღიობი-შესაკრავის მაგალითზე. შესაბამისად განხორციელდა მახასიათებლების ყველა მაჩვენებლის კოდირება, რაც საფუძველს წარმოადგენს მონაცემთა ელექტრონული ბაზის შედგენისათვის. ზემოაღნიშნული კვლევის შედეგები გათვალისწინებული იქნება ქართული კაბის კონსტრუქციულ-კომპოზიციური მახასიათებლების ელექტრონული ბანკის ფორმირების პროცესში,

პოზიციური მახასიათებლების ელექტრონული ბანკის მიხედვით შედგენილი იქნება პროგრამა, რომლის საშუალებით დაინტერესებულ პირს შესაძლებლობა ექნება მოიძიოს საჭირო ინფორმაცია – საქართველოს სხვადასხვა რეგიონის ტრადიციული სამოსის შესახებ. აღნიშნული პროგრამის გამოყენება კოსტიუმის დიზაინერს საშუალებას მისცემს სწრაფად იქნას ორიენტირებული შემოქმედებით საქმიანობაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

- Chuprina, N. V., Remenieva, T. V., Frolov, I. V., Tereshchenko, O. H. (2021) Design of the Contemporary Garments on the Basis of the Transformation of Stylistic and Artistic-Compositional Characteristics of Traditional Decorative Art. *Art and design*. 3(15). 30–44.
- Dolidze, N., & Darsavelidze, K. (2024a). Analysis of structural features of Georgian traditional clothing and formation of an electronic bank. *Georgian Scientists*, 6(1), 143–149. <https://doi.org/10.52340/gS.2024.06.01.19>
- Dolidze, N., & Darsavelidze, Kh. (2024b). Research on awareness of traditional Georgian clothing. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 02 (130), 243-247. SoI: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-02-130-22> Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2024.02.130.22>
- Dolidze, N., Datuashvili, M., Ugrexelidze, I., Charkviani, I., Chirgadze, K., Lursamanashvili, L., & Kvantidze, G. (2017). *Illustrated reference book of georgian national clothing*. Kutaisi: ATSU.

- Dolidze, N., Datuashvili, M., Ugrexelidze, I., Charkviani, I., Chirgadze, K., Lursamanashvili, L., & Kvantidze, G. (2016). Research of Georgian national clothes according to written sources, museum exponents and iconographic materials. Kutaisi: ATSU.
- Exer, M. (2011). On request: Georgian national costume. Retrieved March 24, 2024, from Livejournal: <https://ekser.livejournal.com/263903.html#cutid1>.
- Jansen, M. A., & Craik J., (2016). Modern Fashion Traditions Negotiating Tradition and Modernity through Fashion“ Bloomsbury Academic. 244.
- Ugrekhelidze, I., & Kiknavelidze, L. (2022). Modern design of a costume using the elements of Tushetian women's clothing. *Індустрія моди. Fashion Industry*.
- Ugrekhelidze, I., Dolidze, N., & Darsavelidze, K. (2019). Formation of the information base of Georgian national clothes. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 09 (77), 368-371.
- Yilmaz A. FL. & Harmankaya H., (2014). Creating New Designs On the Basis of Traditional Clothes (Example Of Kocaeli?), Proceedings of International Academic Conferences 0702414, International Institute of Social and Economic Sciences.
- Дарсавелидзе, Х., Дolidze, Н. А., & Датуашвили, М. В. (2017). Проектирование современной одежды на основе грузинского национального костюма. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Технічні науки*.

Development of a Database of Structural Parameters of the Georgian National Dress

Nino Dolidze¹, Khatuna Darsavelidze²

¹ Professor, Akaki Tsereteli State University. 577131824, nino.dolidze@atsu.edu.ge

ORCID: 0000-0003-0142-7463

² Academic Doctor, Akaki Tsereteli State University. 577198766,

khatuna.darsavelidze@atsu.edu.ge

ORCID: 0009-0000-2754-9448

Abstract

Georgian traditional clothing is an invaluable monument of the material culture of the Georgian people and represents the expression of their identity, values, and worldview. The traditional appearance of Georgian national costume, as it is known today, was formed through a long evolutionary process. In different regions of the country—mountainous areas, lowlands, and coastal regions—it developed in distinctive and individual forms adapted to local conditions. The diversity of its forms and types, the originality of its constructive and compositional solutions, and the impressive materials used make it an inexhaustible source of creative inspiration for contemporary clothing designers and specialists.

Since the second half of the nineteenth century, examples of Georgian traditional clothing have become the property of museums and have occupied an honorable place among museum exhibits. Although there is considerable interest in national costume samples among both specialists and the wider public, access to these artifacts is quite limited, as many museum items are damaged and require restoration. Over time, these museum samples will become even more unique and valuable, while access to them will become increasingly restricted.

Therefore, obtaining comprehensive and reliable information about these samples without direct physical contact with them is essential. This can be achieved through the systematization of clothing's structural elements, the creation of a digital database, and the development of a search and information program.

Among the structural characteristics of the Georgian dress, particular importance is given to the types of waistline segmentation and the forms of the neckline opening and fastening. Accordingly, the article examines the analysis of these structural features and the formation of a corresponding database.

Based on the analysis of the structural characteristics of the Georgian dress—specifically the waistline segmentation and the neckline opening and fastening types—all indicators were coded, which provides the basis for compiling an electronic database. The results of the study will be used in the process of forming an electronic repository of the constructive and compositional characteristics of Georgian traditional clothing.

On the basis of this electronic resource, it will be possible to develop a program through which researchers and interested users will be able to obtain comprehensive information about museum samples without direct contact with them.

Key words: traditional clothing, structural characteristics, dress fastening, coding, electronic database.